

osztálya elleni frontba állás s nagyban hozzájárult így a fényképezés igazi értelmének kiérleléséhez, ahhoz a zárt egységű fényképezési teóriához, mely úgy a fényképezés fejlődésében, mint a polgári fényképezési (ideális) szemlélettel szemben való harchoz nagyon is fontos. A dessauai „Bauhaus“ művészei és technikusai — Moholy Nagy Lászlóval az élen — az új tárgyvilágosság szemléletében megtalálja a forradalmasított fotográfia önálló képzőművészeti existenciáját is.

Az előbbieken említett kész kifejezési lehetőségeket az oroszok grandiózus erővel használják fel filmfotográfiájukban. Ezért termelhették ki a film művészetének legeredetibb, sajátos és önálló megvalósulását, a mozgó kamera törvényeinek alávetett színjátszást, mely művészi és társadalmi erejével, morális és művészi értelemben is agyoncsapta a kapitalista filmprodukción.

A portréfotográfia kölcsönhatásaként termelődött ki a munkásfotó, a munkásfotó révén a szocio-fotó, illetve a fotóriport, melyet már a materialista dialektika szelleme hat át. Legfejelettebb formája ez utóbbinak a szocio-montázs: a közölni való valóság legmegfelelőbb kifejezési módja, mely felszabadít a szó minden nehézségétől, lévén a fotográfia mondanivalója minden nyelvű ember előtt egyértelmű.

Az új fotográfia sok irányú, de egy célú művészet. Az ember szociális felismeréséből született, s a társadalmi fejlődés erővonalaiban áll és halad előre!

(Temesvár)

Roth László

KULIK A SAJTÓBAN

A sajtókuliról folyt a szó az utolsó napok során. Az újságírók társadalma sértődötten és becsületében megbántva utasította vissza ezt a minősítést. Még oly kitűnő elme, mint Márai Sándor, ő is kimozdult szokott szkepticizmusából és megharagudott Weis közfunktionárusra, mert sajtókulinak titulált egy újságírót, vagy tán minden újságírót. Világos, hogy tömegpszichózissá lett a megbántottság, amelyben nem utolsó sorban játszik szerepet kétségtelenül az a „minderwertigkeitsgefühl“, amely a legtöbb újságíróban megmozdul, amint közhatalmasok előszobájában várakozik, vagy azokkal egy asztalhoz kerül. Ne tagadjuk el, az újságíró tisztában van azzal, hogy amikor ő beszélgetést folytat egy vezérigazgatóval, a hatalmat nem ő, hanem a vezérigazgató képviseli. Az újságíró, amikor támadni készül, akkor is csupán lapérdeket szolgál, olyan érdeket, amelynek ő nem közvetlen részese, csupán kiszolgálója. A vezérigazgató pedig ezt tudja, a bankelnök is tudja és a miniszter is. Mindenki tudja. Nincs ember ma e széles társadalomban, aki ne látná világosan a sajtó összefüggéseit a tőkés érdekesoportokkal, amelyeknek kalkulációiban éppen az újságíró játszik legkisebb szerepet. A valóság letagadása volna azt állítani, hogy az újságíró, ha másutt nem is, de legalább a maga portáján ur. Seholy újságíró annyit nem előszobázott, mint éppen a legnagyobb magyar lapkonzorcium főszerkesztőjénél, vagy annál a másik lapvezérnél, aki úgy titulálja saját munkatársait, hogy ahhoz képest az az elnevezés, amit Weis vezérigazgató használt, díszítő jelzőnek számít. Szomorú valóság ez, de kár letagadni. Az újságíró társadalomra jellemző, hogy harcbanzállt a látszat megvédéséért, de azért, hogy a valóságos helyzetet megváltoztassa, hogy a maga kiszolgáltató helyzetét megjavítsa, annak még a gondolatáig sem jutott el.

Mert miről is van szó tulajdonképpen? Valaki azt mondta, hogy az újságíró sajtókuli. Weis István tájékozott ember, sokat foglalko-

zik nem csupán gyakorlati, de elméleti kérdésekkel is. Nem igazságos dolog ezt elhallgatni róla. Ez a vezérigazgató nem egyszerű adminisztrátor, de komoly teoretikus, aki alaposan tisztában van a sajtó és az újságíró szerepével. Ez a számottevő publicista — tehát nem csupán vezérigazgató! — azt mondta, hogy Berényi hírlapíró sajtókuli. Lehetőséges, hogy azt is mondta, hogy „szóba állok ilyen sajtókulikkal és ez az eredmény.” A kitétel alkalmazásának értelme, hangja és célja kétségtelenül sértő Berényi hírlapíróra. Berényi helyesen nem azt vizsgálja, hogy ő valóban kuli-e, vagy sem, hanem, hogy a sértés szándékosan történt. Ezért elégtételt vesz a maga módján, temperamentumának, becsületbeli felfogásának és életszemléletének megfelelően. De mit tesz ezután a sajtó? Hiába jelenti ki Weis István a lovgiasság szabályai szerint, hogy a sajtó munkásait nem volt szándékában megsérteni, a sajtó munkásai megsértődnek. És most következtek a közhelyszólások, hogy a hivatását teljesítő újságíró, a társadalom élő lelkiismerete, a napi történetírás tisztavirága, az idő krónikása, a névtelen hős és önfeláldozó atya, testvér és rokon, aki rotációs gépek zakatolása, írógépek kattogása, tollak sercegeése közepette tartja kezét az élet ütőerén, ime: sajtókulinak számít.

Pedig bizony úgy igaz, annak számít. Ezt körülírtan még Márai is elismeri. De nemcsak annak számít, hanem az is. Nem tudom, jelent-e valamit, ha itt nyomban kihangsúlyozom, nem sértőszándékkal állítom ezt. Nem hivatkozom arra, hogy én magam is sajtókuli vagyok, hogy engem is ép' úgy kizsákmányoltak a lapkiadók, mint a kínai rixsahúzókat azok, akik bérbe veszik az emberi munkaerőt. Weis Istvánnál sem számított az ezer cikk, amely már mögötte van, mért számíton nálam. De mentésemül szolgáljon, hogy szociológiailag igyekszem a sajtókuli lényegét elemezni, az újságíró osztályhelyzetét megállapítani és kimutatni a gazdasági és társadalmi hatóerőknek azt a mozgását, amely a sajtó munkását proletarizálja.

Márai — ismét rá kell hivatkoznom, mert nézőpontja mindig a legeurópaibb, — abban látja az újságírótektély megcsorbulását, hogy míg a régebbi újságíró generációk eszméket adtak az időnek, a mai újságírárs csupán az idők eszméit szolgálja. Sajnos, publicisztikánkban untalan visszatér ez a téves generáció-elmélet, (legutóbb Szász Zoltán írt róla elit-elméletével kapcsolatosan) amely tehetőséges és kevésbé tehetőséges generációk létezését állítja. Nem kvalitásbeli különbségek döntik el azt, hogy egy generáció kulturálisan mit végzett, hanem a döntőek azok a gazdasági és társadalmi hatóerők, amelyek alakítják az emberi tevékenységeket. Márai feltevése is téves, ha termékenyebb agyvelőkre hivatkozik. Való igaz, jártak előttünk olyan újságírógenerációk, amelyeknek tagjai „eszmékkel” gazdagították az emberi kulturát. De vajjon egész generációk tették ezt? Mindig csak egy-egy az egész generációból. Marat a nagy francia forradalomban, Marx a 48-as forradalmak idején, Kossuth a Pesti Hírlapjában ugyancsak akkor, amikor társadalmi erjedés termelte ki a szabadságköveteléseket. Vagy itt van Mussolini, aki ugyancsak tömegköveteléseket fogalmazott meg és míg eleinte szindikalista eszmék szaturálták programját, utóbb a polgári és tőkés érdekszempontok uralkodtak el rajta. Ezek az eszmék, amelyeket ezek az újságírók „az időnek” adtak, hogy mi is közhellyel éljünk, az idők méhében születtek. A szellemi nagyságok csak leghamarább tudatosították és közvetítették. Tehát tulajdonképpen ők is csupán csak eszméket szolgáltattak. Itt nálunk és másutt előttünk élt generációknak egész sora az eszmék szolgálatában nem alkotóan, hanem közvetítően vett részt.

Bartha Miklós így szolgálta például azt az antiszemitizmust, amelyet M. Warr nevezett meg először a múlt század 70-es éveiben Vázsonyi Vilmos azt a demokráciát, amelyet már jóval ő előtte elméletileg kidolgoztak és alkalmaztak is. Így szolgálják ezeket az eszméket napjaink ujságírói is. Ha szolgálják egyáltalán. Az eszméknek az a szolgálása, amilyenre Márai gondol és amely szerinte oly kevés tekintélytisztelést vált ki, módfelett kétséges eszmeszolgálás. A kétes megbecsülést éppen az a körülmény hívja ki, hogy nem eszméket szolgálnak az ujságírók, hanem érdekeket és legkevésbé sem az, hogy nem adnak „eszmét az időnek.” Ám mindez nem az ujságíró hibája. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a fejlődési folyamatot, amelyen a sajtó keresztülment az utolsó negyedszázad alatt. A sajtó fejlődése a tőkekoncentráció folytán olyan periódusba jutott, amikor az ujságíró egyéni szempontjai alárendelt szerepre jutottak a tőkés érdekekkel szemben. Az ujságíró elvesztette egyéni munkájának karakterét, mint az a kézműves, akit az ipari forradalom, majd az ipar térhódítása megfosztott szerszámaitól, munkaerjét bérbevette a tőke, a gyár állította be a termelésbe, a gép részletmunkára szorította és gyártott cipőfelsőrészt talp nélkül, patkószőget patkó nélkül, ólomgolyót puskapor nélkül. A munkás elmerült a munkástömegben, egy lett az ezer között és a gyár számított, nem ő. Az ujságíró helyett is a lap kezdett számítani attól az időtől kezdve, amint az ujság nem csupán hírszolgálatot teljesített és közvéleményt nyilvánított, mint azelőtt, amikor még a tőke ebben látta a vállalkozás értelmét és a lapvállalkozás önálló üzletágat jelentett. A lapvállalkozás, mint „független” üzleti alakulás még elképzelhető volt a versenykapitalizmus idején, amikor a széles tömegek érdekei még nem voltak oly kiélezettek a tőkés érdekekkel szemben. Az ujság tehát lehetett a közvélemény szócsöve és az ujságíró személyében is képviselhette azokat az „eszméket”, amelyek az olvasók egyes rétegében sarjadtak. A tőkekoncentráció folytán azonban mindinkább a lapszempontok kezdtek érvényesülni, oly mértékben, ahogy a vállalkozás kapitalizálódott és a tőkés érdekeltség szerteágazó kapcsolatai a lapérdeket befolyásolták. A lapvállalkozás az ujság nyilvánosságát a finance, ipari, vagy agrárérdekek szolgálataiba állította. Az ujságtőke, ha elég erős volt, önmagát kamatoztatta oly formán, hogy kiszolgálója lett tőkés érdekeszempontoknak és ezzel elvette az ujságtól a hozzászólásnak azt a szabadságát, amely az ujság hőskorában, a korai és a versenykapitalizmus idején bizonyos keretek között érintetlen volt. A monopolkapitalizmus korszaka a sajtóvállalkozásnak a finantőkébe való teljes felszívódásával járt. A lapérek, — ami azonos immár a nagytőke érdekével a polgári sajtó területén — ma kihangsúlyozottabb, mint bármikor volt és minden ujságíró tudja, hogy nem csupán ügyésszi cenzura számára ír, de olyan cenzura számára, amely nemcsak vádol, de ítél is. És ez az ítélőszék a tőke. Hol adományozhat hát ez az ujságíró eszméket az időnek? Még csak eszméket sem szolgálhat munkájával a szerkesztőség műhelyében, épp úgy, mint az a nyomdász, aki jobb meggyőződése ellenére kénytelen munkásellenes nyomtatványokat előállítani. Ahogy nincs tekintélye a tőkés társadalomban annak a munkásnak, aki gazdájának a profitot termeli, vagy annak a pénztárosnak, aki főnöke vagyonát számolja, úgy nem számíthat különösebb megbecsülésre az ujságíró sem, aki részvényesek helyett gondolkodik. A szellemi munkaerő bérbeadása nem jelent kiváltságot, az ujságcsinálás is társadalmasított munka lett, amelyben az egyén nem számít többé. Csak az osztály, amelybe könnyörtelenül beékelte a gazdasági kényszerűség. Az

ujságíró kétségtelenül kispolgár életfeltételeinél és osztályhelyzeténél fogva. Az a társadalmi réteg, amellyel hivatása üzésében gyakran kénytelen érintkezni, az uralkodó osztályhoz tartozik, akár mint a hatalom gyakorlója, akár csak mint kiszolgálója. A kispolgári intellektuel félreismert érdekszemontjait követi: felfelé tör. Mint osztályának minden tagja, nem osztályérvényesülésre, hanem egyéni érvényesülésre áhítozik. Ez a körülmény hozza magával a szakmai körön belül azt a kari dezoláltságot, amely minden gazdasági szervezkedést elove elutasít magától. Így teljesen védtelenül áll a munkaadójával szemben és míg a nyomdászok szakmai érdeküket a legpéldásabban meg tudják védeni, az újságíró kiszolgáltatja önmagát a tőke önkényének. Az újságírói karnak gazdasági függősége — és itt nem egyes kiváltságosokról beszélünk, — a legszánalmasabb, mert hiába védi egyéniileg a sajtótörvénynek a felmondásokat szabályozó szakasza, — szakmai sérelmeit ez nem szüntetheti meg. Az újságíró, sajnos, egyszerű sajtókuli, szekérvontatója a gazdájának, legyező rabszolgája a hatalmásoknak, Hirlapíró urak, mi van ezen restelni való, amiért lázongani kell, ha a szemünkbe mondják? Mért csak az újságíró hiúság érzékeny és mért nem érzékeny a szakmai öntudat? Tízennégy esztendeje nincs kollektív szerződése az újságíró egyesületnek, de újságíró kamaráról álmodoznak azok, akik idejében körülülték a husosfazekat és míg sokezerpengős főszerkesztői fizetések dominálnak az egyik oldalon, a másikon, igenis, a kulik oldalán száz pengős fizetéseket adnak családos újságíróknak, akiknek loholni kell és reprezentálni a lapot, még a parlamentben is. Évekig dolgoztatnak volontőröket fizetés nélkül, aztán egyszerűen az uccára dobják őket, mint használhatatlant, hogy megszabaduljanak a szerződötési kényszerűségtől. Vivóhajnokokkal, szépségkirálynőkkel, arisztokratákkal és kivénült méltóságosokkal rakják meg a redakciókat, amikor a dolgozó újságíróknak felkopik az álla és hogy megtartsák, három lapot kell kiszolgáltatnia, bizony kuli módra. Nyomor, újságíró nyomor a redakciók egész során; egész héten át loholó riporterek vasárnapi pihenőnapjukat a hétfői lapok szerkesztőségeiben robotolják végig, mert nem tudnak másképp megélni. Hát nem kulik társadalma ez, nem verejtékező, nincstelen, robotosok társadalma ez? De, uraim, ezen nincs szégyelni való! Ezt nem kell titkolni. Hadd beszéljen egyszer a közvélemény az újságíró nyomorról is. Azokról, akik még dolgoznak és azokról, akik már nem dolgoznak. Akik „tulszedésben állanak“ a társadalomnak, ennek a könyörtelen mettörnek a „hajójában.“ Mert azokról is illik egyszer beszélni, akik „lelőgnak a hasábról.“

Weis István, ha általánosított is, nem valótlanossággal rágalmazott. Itt csak egy a baj. Nem is a közmondás, hogy mondj igazat és betörök a fejed, hanem, akasztott ember házában ne beszélj kötélről. A kötél szorít és ez az igazság. Kulinak lenni kellemetlen és mert békés polgárok vagyunk, ne beszéljünk róla.

(Budapest)

Ujvári László

A NEURÓZIS SZOCIOLÓGIAJA. Birnbaum tanár könyve — a szerző egyébként a kriminálpathológia neves munkása és átfogó munkásságú elmeorvos, akit az új német rezsim megfosztott egyetemi tanszékétől — nagyon figyelemreméltó és vonzóan érdekes szempontú beállítására a neurózis szociológiai problematikájának. A könyv részletgazdagságait és finomságait nem jelenítheti vissza a megbeszélés, csak felhívhatja rá a figyelmet. Birnbaum írása esztétikailag is élmény, mivel a pregnáns és kifejezően árnyaló nyelvezet a gondolati